

Zij gaf opdracht naar Breskens te varen. Zou men daar aan land kunnen gaan? Zekerheid kon niet verkregen worden – teneinde zijn eigen positie niet te verraden, mocht de commandant van de 'Hereward' geen radiocontact opnemen met de commandant-Zeeland. In tranen besloot de koningin, de Noordzee over te steken. Zij arriveerde omstreeks vijf uur in de middag in Harwich, waar zij onmiddellijk telefoneerde met koning George VI van Engeland, die, betogend dat de berichten uit Nederland slecht waren, haar gastvrijheid aanbood in *Buckingham Palace*. Een extra-trein bracht haar en haar gezelschap naar Londen. Nog diezelfde avond voerde zij een lang gesprek met van Kleffens. Besloten werd dat zij in een telegram aan de Franse president op meer hulp zou aandringen en dat de volgende dag een proclamatie zou uitgaan waarin de koningin haar vertrek uit Nederland zou toelichten. Van Kleffens stelde er een concept voor op – dinsdagochtend moest de tekst slechts in zoverre aangevuld worden dat er uit kon blijken dat niet alleen de vorstin maar ook al haar ministers Engeland bereikt hadden.¹ 'Nadat volstrekt zeker was geworden', aldus de tekst,

'dat wij en onze ministers in Nederland niet langer vrijelijk konden voortgaan met de uitoefening van ons staatsgezag, moest het harde, maar noodzakelijke besluit worden genomen, de zetel der regering te verplaatsen naar het buitenland voor zolang als onvermijdelijk en met de bedoeling, ons terstond weer in Nederland te vestigen zodra zulks maar enigszins kan.

De regering bevindt zich thans in Engeland. Zij wenst een regeringscapitulatie te voorkomen. Daarbij blijft het Nederlandse grondgebied . . . in Europa zowel als in Oost- en West-Indië één soevereine staat . . . die zijn stem zal blijven laten horen en tot zijn recht zal weten te brengen.

. . . Ons hart gaat uit naar onze landgenoten in het vaderland, die harde tijden zullen doormaken. Maar Nederland zal zijn gehele Europese grondgebied eenmaal met Gods hulp herwinnen.

Herinnert u rampen uit vroeger eeuwen, waaruit Nederland is herrezen. Zo zal het ook ditmaal gaan. Dispereert niet. Doet alles wat u mogelijk is in 's lands welbegrepen belang. Wij doen het onze. Leve het vaderland!

Het was een kloeke tekst – van Kleffens, die er de staatkundige verantwoordelijkheid voor droeg, nam aan dat in de bewoordingen de geest van al zijn ambtgenoten weerspiegeld werd. 'Dat was', schreven wij reeds in deel 3, 'een vergissing'.

Op maandagochtend 13 mei hadden de in Den Haag aanwezige leden van het kabinet de grootste moeite gehad om vast te stellen wat hun plicht

¹ Bijlage 1 bij dit deel geeft een overzicht van het kabinet-de Geer en van de twee kabinetten-Gerbrandy.